

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

13 октомври 2022 година*

„Преюдициално запитване — Директива 86/653/ЕИО — Член 7, параграф 1, буква б) — Самостоятелно заети търговски представители — Сделка, сключена с трето лице, което преди това е било привлечено като клиент — Възнаграждение — Императивен или диспозитивен характер на правото на представителя на комисиона“

По дело C-64/21

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Sąd Najwyższy (Върховен съд, Полша) с акт от 17 септември 2020 г., постъпил в Съда на 2 февруари 2021 г., в рамките на производство по дело

Rigall Arteria Management sp. z o.o. sp.k.

срещу

Bank Handlowy w Warszawie S.A.

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: К. Jürimäe (докладчик), председател на състава, М. Safjan, N. Jääskinen, N. Piçarra и М. Gavales, съдии,

генерален адвокат: Т. Сарета,

секретар: М. Siekierzyńska, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 23 март 2022 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за Rigall Arteria Management sp. z o.o. sp.k., от М. Skrycki, adwokat, и А. Springer, radca prawny,
- за Bank Handlowy w Warszawie S.A., от G. Pietras и М. Rzepka, adwokaci,
- за полското правителство, от В. Majczyna и S. Żurek, в качеството на представители,

* Език на производството: полски.

- за германското правителство, от J. Möller, U. Bartl, J. Heitz и M. Hellmann, в качеството на представители,
- за италианското правителство, от G. Palmieri, в качеството на представител, подпомагана от P. Pucciariello, avvocato dello Stato,
- за Европейската комисия, от L. Armati, S. L. Kalèda и B. Sasinowska, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 9 юни 2022 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653/ЕИО на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители (ОВ L 382, 1986 г., стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 176).
- 2 Запитването е отправено във връзка със спор между Rigall Arteria Management sp. z o.o. sp.k. и Bank Handlowy w Warszawie S.A. (наричано по-нататък „Bank Handlowy“) по повод на предоставянето на информацията, необходима, за да може първото дружество да определи размера на комисионата, която му се дължи във връзка с договорите, сключени от Bank Handlowy с клиенти, които преди това са били привлечени чрез посредничеството на Rigall Arteria Management.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Второ и трето съображение от Директива 86/653 гласят:

„като има предвид, че различията в националните правни системи, отнасящи се до търговското представителство, значително засягат условията за конкуренция и упражняването на тази дейност в рамките на Общността и са в ущърб както на закрилата, предоставена на търговските представители по отношение на техните принципи, така и на сигурността на търговските сделки; като има предвид, освен това, че тези различия са такива, че значително възпрепятстват сключването и функционирането на договорите за търговско представителство, когато принципалът и търговските представители са установени в различни държави членки;

като има предвид, че търговията със стоки между държавите членки трябва да се извършва при условия, които са сходни на тези на единния пазар, и това поражда необходимост от сближаване на правните системи на държавите членки до степента, необходима за доброто функциониране на Общия пазар; като има предвид, в това отношение, че стълкновителните

норми не отстраняват в областта на търговското представителство противоречията, посочени по-горе, нито пък това би станало, ако те се уеднаквят, и съответно предлаганата координация е необходима, независимо от съществуването на тези норми“.

4 Съгласно член 1, параграф 2 от тази директива:

„За целите на настоящата директива „търговски представител“ означава самостоятелно зает посредник, който има дълготрайни пълномощия да договаря продажбата или покупката на стоки от името на друго лице, наричано по-долу „принципал“, или да договаря и сключва такива сделки от името и за сметка на този принципал“.

5 Глава III от посочената директива е озаглавена „Възнаграждение“. Тя се състои от членове 6—12. Първият от тези членове гласи:

„1. При липсата на някаква договореност по този въпрос между страните и без това да засяга прилагането на задължителните разпоредби на държавите членки относно размера на възнаграждението, търговският представител има право на възнаграждение, съответстващо на обичайната търговска практика там, където упражнява дейността си и за представителство за стоките, представляващи предмет на договора за представителство. Ако няма такава обичайна практика, търговският представител има право на разумно възнаграждение, като се вземат предвид всички аспекти на сделката.

2. Всяка част от възнаграждението, която варира с броя или стойността на търговските сделки, се счита за комисиона, по смисъла на настоящата директива.

3. Членове 7 до 12 не се прилагат, ако търговският представител не получава възнаграждение, напълно или частично, чрез комисиона“.

6 Член 7, параграф 1 от същата директива гласи:

„1. Търговският представител има право на комисиона за търговски сделки, които са сключени по време на периода, обхванат от договора за представителство:

а) когато сделката е била сключена в резултат на неговата намеса; или

б) когато сделката е била сключена с трета страна, която преди това е била негов клиент за сделки от същия вид“.

7 Член 10 от Директива 86/653 предвижда:

„1. Комисионата става дължима веднага щом и доколкото е налице едно от следните обстоятелства:

а) принципалът е изпълнил сделката; или

б) принципалът би трябвало, съгласно договора си [с] третата страна, да е изпълнил сделката; или

в) третата страна е изпълнила сделката.

2. Комисионата става дължима най-късно когато третата страна е изпълнила своята част от сделката или трябва да я е изпълнила, ако принципалът е изпълнил своята част от сделката.

3. Комисионата трябва да се изплати не по-късно от последния ден от месеца, следващ [три]месечието, в което е станала дължима.

4. Не се допускат дерогации от разпоредбите на параграф 2 и 3 в ущърб на търговския представител“.

8 Член 11 от тази директива гласи следното:

„1. Правото на комисиона се погасява само ако и в степента, в която:

- се установи, че договорът между третата страна и принципала няма да бъде изпълнен, и
- че неизпълнението не се дължи на причина, за която принципалът отговаря.

2. Комисионите, които търговският представител вече е получил, се възстановяват, ако правото за получаването им е погасено.

3. Не се допускат уговорки за дерогиране от параграф 1 в ущърб на търговския представител“.

9 Съгласно член 12 от посочената директива:

„1. Принципалът предоставя на търговския си представител изявление за дължимата комисиона не по-късно от последния ден от месеца, следващ [три]месечието, в което комисионата е станала дължима. В това изявление са изложени основните елементи, използвани при изчислението на размера на комисионата.

2. Търговският представител има право да изисква да му бъде предоставена цялата информация с която разполага принципалът, и, по-специално, извлечение от счетоводните книги, и която му е необходима, за да провери размера на дължимата му комисиона.

3. Не се допускат уговорки за дерогиране от параграф 1 и 2 в ущърб на търговския представител.

[...]“.

Полското право

10 Член 7, параграф 1 от Директива 86/653 е транспониран в полското право с член 761, параграф 1 от Ustawa — Kodeks cywilny (Закон за приемане на Гражданския кодекс) от 23 април 1964 г. (Dz. U. от 2019 г., позиция 1145) (наричан по-нататък „Гражданският кодекс“). Съгласно тази разпоредба:

„Представителят може да иска комисиона за договори, сключени по време на действието на договора за представителство, ако те са сключени в резултат на неговата дейност или ако са сключени с клиенти, които представителят е привлякъл преди това за договори от същия вид“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

- 11 Rigall Arteria Management и Bank Handlowy са обвързани с договори за представителство в периода между 1 юни 1999 г. и 30 юни 2015 г. Последният от тях е рамков договор, допълнен със специфични договори за представителство. Сключените между страните по главното производство договори се отнасят до извършването на услуги по финансово посредничество, включително посредничество при изпълнението на спомагателни и промоционални дейности, свързани с обслужването и получаването на кредитни карти, както и до извършването на други финансови услуги, предлагани от Bank Handlowy.
- 12 В тези договори е уточнено как се определя възнаграждението на представителя, като по-специално е предвидено то да се изчислява според броя на сключените договори. В повечето случаи представлява определена сума, събирана за всяка издадена кредитна карта или за всяко одобрено искане за кредит. Нито един от тези договори не определя друг вид комисионно възнаграждение, различно от дължимото по договорите, сключени с прякото участие на представителя. Освен това при прекратяването на договора за представителство представителят има право на компенсаторно обезщетение, определено като сума в договора. В договора е посочено също, че тази сума е цялото компенсаторно обезщетение, на което има право представителят.
- 13 След като на 17 декември 2014 г. Bank Handlowy прекратява рамковия договор, Rigall Arteria Management иска от тази банка да предостави информация относно дължимата му за периода от 1 юни 1999 г. до 31 януари 2015 г. комисиона. В отговор на многократни искания Bank Handlowy заявява, че дадената до момента информация се отнася до цялото възнаграждение по сключените договори за представителство и че съответно няма никакво основание да се предоставя друга информация. Освен това Bank Handlowy поддържа, че исканата информация е банкова тайна.
- 14 След този отказ Rigall Arteria Management сезира Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава, Полша) с иск за разгласяване на информацията, необходима за изчисляване на размера на дължимата за периода на договора комисиона.
- 15 Sąd Okręgowy w Warszawie (Окръжен съд Варшава) отхвърля иска с решение от 20 юни 2016 г., по съображение че декларациите на принципала през периода на действие на договора за представителство са пълни и че представителят не е възразил срещу размера на изчислената от принципала комисиона. Този съд приема също, че от текста на договорите между страните не следва, че представителят има право да претендира комисиони за договорите, които банката е сключила с клиенти, привлечени от него преди това. Той възприема и гледището на Bank Handlowy, че част от исканата от представителя информация е банкова тайна.
- 16 С решение от 28 февруари 2018 г. Sąd Apelacyjny w Warszawie (Апелативен съд Варшава, Полша) отхвърля подадената от Rigall Arteria Management въззивна жалба. Той потвърждава по същество мотивите на първоинстанционния съд. Освен това приема, че искът на Rigall Arteria Management е основателен само ако представителят може да претендира плащане на възнаграждение от вида, предмет на исканата информация. Въззивният съд приема, че предвид конкретните в случая обстоятелства това не е така.

- 17 Според Sąd Apelacyjny w Warszawie (Апелативен съд Варшава) възнаграждението по член 761, параграф 1 от Гражданския кодекс за договорите, сключени с клиенти, които представителят преди това е привлякъл, се основава на диспозитивна правна уредба. Според този съд обаче както фактът, че в текста на договора не се споменава този вид комисиона, така и поведението на страните в хода на изпълнението му, сочат, че същите мълчаливо са изключили правото на представителя на въпросната комисиона.
- 18 Rigall Arteria Management подава касационна жалба срещу решението на Sąd Apelacyjny w Warszawie (Апелативен съд Варшава) пред Sąd Najwyższy (Върховен съд, Полша), който е запитващата юрисдикция в случая.
- 19 Пред тази юрисдикция Rigall Arteria Management изтъква като основание за обжалване и нарушение на член 761, параграф 1 от Гражданския кодекс, тълкуван с оглед на член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653, тъй като тази разпоредба била сметена за диспозитивна. Според Rigall Arteria Management съдържашката се в тази разпоредба норма не може с договор за представителство да бъде изключена в ущърб на представителя. В отговора си по касационната жалба Bank Handlowy оспорва това твърдение, като поддържа, че член 761, параграф 1 от Гражданския кодекс има изцяло диспозитивен характер.
- 20 Sąd Najwyższy (Върховен съд) има съмнения относно тълкуването на член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653. От една страна, текстът на разпоредбите на тази директива би могъл да указва, че от тях не са диспозитивни само онези разпоредби, в които това е изрично предвидено. От друга страна, целта на посочената директива да бъде защитен търговският представител, подсказвала, че последната трябва в нейната цялост да се тълкува по начин, който изключва всякакво договорно изменение в ущърб на предоставените на представителя права.
- 21 Освен това членове 7—12 от същата директива установявали съгласувана и „затворена“ система от разпоредби относно възнаграждението на представителя, която можела да бъде премахната само изцяло и заменена с друг определен от самите страни режим. Тези разпоредби съответно позволявали единствено да се замени комисионната система с друга система за заплащане на търговския представител, а не да се изключат някои конкретни елементи.
- 22 Изводът, че правото на комисиона по член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653 не може да бъде изключвано или изменяно в ущърб на търговския представител, е убедителен и от функционална гледна точка предвид практическата невъзможност за търговските представители да договарят подготвените едностранно от принципалите договори.
- 23 При тези обстоятелства Sąd Najwyższy (Върховен съд) решава да спре главното производство и да отправи до Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли предвид формулировката и целта на член 7, параграф 1, буква б) от [Директива 86/653] тази разпоредба да се разбира в смисъл, че признава на самостоятелно заетия търговски представител абсолютно право на комисиона по договор, сключен през периода на действие на договора за представителство с трето лице, което преди това той вече е привлякъл като клиент за сделки от същия вид, или пък това право може да бъде изключено по договорен път?“.

Относно компетентността на Съда

- 24 Като начало следва да се отбележи, че процесният договор се отнася до продажбата на финансови услуги. Съответно този договор не попада в приложното поле на Директива 86/653, която съгласно даденото в член 1, параграф 2 от същата определение на понятието „търговски представител“ се прилага само за търговските представители, които имат дълготрайни пълномощия да договарят продажбата или покупката на стоки или да договарят и сключват такива сделки.
- 25 От постоянната съдебна практика обаче следва, че когато националното законодателство съобразява правната уредба на чисто вътрешни положения с предвидената в правото на Съюза уредба с цел по-конкретно да се избегнат проявите на дискриминация по отношение на гражданите на съответната държава или евентуални нарушения на конкуренцията или още с цел да се гарантира единно производство в сходни положения, налице е, за да се избегнат последващи различия в тълкуването, несъмнен интерес от еднакво тълкуване на заимстваните от правото на Съюза разпоредби или понятия, независимо от изискванията за прилагането им (решение от 17 май 2017 г., ERGO Poist'ovňa, C-48/16, EU:C:2017:377, т. 29 и цитираната съдебна практика).
- 26 В това отношение от данните, предоставени от запитващата юрисдикция в отговор на искане на Съда за разяснения, е видно, че при транспонирането на Директива 86/653 в националното право полският законодател е дефинирал договора за представителство, без да посочва продажбата или покупката на стоки, като по този начин е изразил волята си да третира еднакво договорите за търговско представителство във връзка с продажбата или покупката на стоки и тези във връзка с продажбата или покупката на услуги.
- 27 Ето защо трябва да се приеме, че Съдът е компетентен да се произнесе по отправеното преюдициално запитване.

По преюдициалния въпрос

- 28 С единствения си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653 трябва да се тълкува в смисъл, че не може да се дерогира с договор правото, което тази разпоредба предоставя на самостоятелно заетия търговски представител да получава комисиона за сключената през периода на действие на договора за представителство сделка с трето лице, което този представител преди това е привлякъл като клиент за сделки от същия вид.
- 29 Съгласно член 7, параграф 1 от Директива 86/653 търговският представител има право на комисиона за търговски сделки, които са сключени през периода, обхванат от договора за представителство, когато сделката е била сключена в резултат на неговата намеса или когато сделката е била сключена с трето лице, което той преди това е привлякъл като клиент за сделки от същия вид.
- 30 Както отбелязва генералният адвокат в точка 45 от заключението си, текстът на тази разпоредба сочи чрез употребата на съюза „или“, че законодателят на Съюза е искал да предостави избор на страните. При все това от този текст не може да се направи извод дали разпоредбата има диспозитивен характер, или не.

- 31 Следователно, тъй като императивният характер на член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653 не е посочен изрично нито в член 7 от тази директива, нито в другите нейни разпоредби, при тълкуването му следва да се вземат предвид контекстът, в който той се вписва, и целите на посочената директива. Генезисът на тази разпоредба също може да разкрие обстоятелства, които са релевантни за тълкуването ѝ (вж. в този смисъл решение от 25 юни 2020 г., А и др. (Вятърни генератори в Алтер и Невеле), С-24/19, EU:C:2020:503, т. 37).
- 32 Що се отнася най-напред до контекста на въпросната разпоредба, от общата логика на Директива 86/653 следва, че когато не е допустимо да се дерогира някоя от нейните разпоредби, законодателят на Съюза се е погрижил да посочи това. Такъв в частност е случаят с член 10, параграф 4, член 11, параграф 3 или още член 12, параграф 3 от тази директива, които подобно на член 7 от нея се съдържат без изключение в отнасящата се до възнаграждението на представителя глава III от същата директива.
- 33 От друга страна, макар третият параграф на член 6 от Директива 86/653 да дава основание при тълкуване а contrario да се смята, че заплащането на търговския представител напълно или частично чрез комисиона неизбежно води до приложимост на членове 7—12 от тази директива, параграф 1 от посочения член 6 все пак сочи, че размерът на възнаграждението на представителя зависи главно от договореното между страните. От систематичното тълкуване на член 6 от Директива 86/653 съответно следва, че ако е искал с някой от следващите параграфи на този член да дерогира посочения в първия параграф принцип, законодателят на Съюза е щял да посочи това изрично.
- 34 По-нататък, що се отнася до преследваните с Директива 86/653 цели, следва да се припомни, че както е видно от второ и трето съображение от нея, тя има за цел да гарантира закрилата търговските представители по отношение на техните принципиали, да повиши сигурността на търговските сделки и да улесни търговията със стоки между държавите членки чрез сближаване на техните правни системи в областта на търговското представителство (решения от 23 март 2006 г., *Honyvem Informazioni Commerciali*, С-465/04, EU:C:2006:199, т. 19 и от 16 февруари 2017 г., *Agro Foreign Trade & Agency*, С-507/15, EU:C:2017:129, т. 29).
- 35 В това отношение следва обаче да се отбележи, че тълкуване на член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653, което би му придало императивен характер, не би довело непременно до по-голяма закрила за търговските представители. Всъщност, както обяснява генералният адвокат в точка 66 от заключението си, при подобни обстоятелства е възможно някои принципиали да компенсират стойността на комисионата — която би била задължителна за сключените през периода на действие на договора за представителство сделки с трето лице, което представителят преди това е привлякъл като клиент за сделки от същия вид — като намалят ставката на основната комисиона, ограничат или изключат по-рано възстановяваните разходи или други елементи на възнаграждението или дори се откажат да влизат в договорни отношения с търговски представител.
- 36 Накрая, това тълкуване се потвърждава и от генезиса на Директива 86/653. Всъщност от Предложението за директива на Съвета относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на (самостоятелно заетите) търговски представители (ОВ С 13, 1977 г., стр. 2), е видно, че Европейската комисия първоначално е предложила разпоредбите, които страните не могат да дерогират, да бъдат посочени в един и същи член, а именно в член 35 от това предложение. Разпоредбата, съответстваща на член 7,

параграф 1 от тази директива, е фигурирала в този списък, но впоследствие е премахната от него. Освен това, макар в крайна сметка да изоставя самата идея за единен списък в полза на отделни забрани за дерогация, законодателят на Съюза не възприема този подход, що се отнася до член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653.

- 37 Както отбелязва генералният адвокат в точка 75 от заключението си, премахването на разпоредбата, съответстваща на член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653, от гореспоменатия списък на императивните разпоредби, съдържащ се в член 35 от посоченото в предходната точка от настоящото решение предложение за директива, както и решението императивният характер на разпоредбите на Директива 86/653 да се уточнява в отделните членове потвърждават, при липсата на изрично указание в този смисъл в член 7, параграф 1, буква б) от тази директива, диспозитивния характер на тази разпоредба.
- 38 С оглед на всички изложени по-горе съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653 трябва да се тълкува в смисъл, че може да се дерогира с договор правото, което тази разпоредба предоставя на самостоятелно зетия търговски представител да получава комисиона за сключената през периода на действие на договора за представителство сделка с трето лице, което този представител преди това е привлякъл като клиент за сделки от същия вид.

По съдебните разноски

- 39 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

Член 7, параграф 1, буква б) от Директива 86/653/ЕИО на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно зетите търговски представители,

трябва да се тълкува в смисъл, че:

може да се дерогира с договор правото, което тази разпоредба предоставя на самостоятелно зетия търговски представител да получава комисиона за сключената през периода на действие на договора за представителство сделка с трето лице, което този представител преди това е привлякъл като клиент за сделки от същия вид.

Подписи